Havs och Vatten myndigheten

Faktablad för att bedöma indikator till miljökvalitetsnorm enligt 19 § havsmiljöförordningen

C.5.2 Bifångst av knubbsäl

Havsmiljödirektivet syftar till nå god miljöstatus i EU:s havsområden, det vill säga att biologisk mångfald bevaras och ekosystemen hålls friska och fria från föroreningar, samtidigt som ett hållbart nyttjande möjliggörs genom att en ekosystembaserad metod för förvaltning av mänskliga aktiviteter tillämpas.

En del av den nationella förvaltningen består av att enligt 19 § havsmiljöförordningen fastställa miljökvalitetsnormer med indikatorer som ska innebära att god miljöstatus kan nås. Indikatorerna, med sina målvärden, används för att bedöma om miljökvalitetsnormerna följs. Denna bedömning är i sin tur ett underlag i framtagandet av åtgärdsprogram, men är även ett verktyg för att avgöra om tillståndet i miljön närmar sig god miljöstatus.

Som underlag för bedömningen, och som ett komplement till beskrivningen av indikatorerna i föreskrifterna, publicerar Havs- och vattenmyndigheten faktablad som mera i detalj beskriver indikatorn vad gäller metoder och bedömning. Det kan finnas mer än en indikator till varje miljökvalitetsnorm. Miljökvalitetsnormerna och indikatorerna ingår i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2012:18) om vad som kännetecknar god miljöstatus samt miljökvalitetsnormer med indikatorer för Nordsjön och Östersjön, vilka uppdateras minst vart sjätte år.

Version: Nr. 1.1

Publiceringsdatum: 2025-04-24

Ändringsdatum: 2026-10-30

Havs och Vatten myndigheten

Inledning

Bifångst innebär oavsiktlig fångst av en art som inte är målet för fisket. Detta kan ha betydande effekter på förekomsten och utbredningen av bifångade arter genom att öka dödligheten. Idag är bifångst och jakt de främsta orsakerna till mänskligt orsakad dödlighet av säl i svenska kustvatten. Brist på föda, kollisioner och påverkan från miljögifter är andra belastningar som är relevanta för sälarnas utbredningsområden. Indikatorn beskriver framsteg i att begränsa bifångst av knubbsäl för populationen i Kalmarsund i syfte att på sikt uppnå god miljöstatus.

Det finns i nuläget inga tillförlitliga skattningar för bifångst av knubbsäl. Däremot uppskattades bifångst av gråsälar i passiva nätredskap, fällor och ryssjor (olika typer) i mitten på 2010-talet till mellan 1550 och 1880 individer årligen (Vanhatalo m. fl. 2014). Dock rapporterades enbart 2–3 individer per år mellan 2016–2020 (Helcom 2023). Då knubbsälens födosöksbeteende inte skiljer sig markant från gråsälens skattas risken för bifångst liknande mellan dessa arter.

Miljökvalitetsnorm

Indikatorn C.5.2 *Bifångst av knubbsäl* tillsammans med indikatorn C.5.1, ligger till grund för bedömningen av miljökvalitetsnormen C.5[1] enligt HVMFS 2012:18.

Metod

Övervakning ska ske enligt metodbeskrivningen i övervakningsprogrammet Bifångst.

För att bedöma om målvärdet klaras ska data från övervakningsprogrammet ovan användas. Data på antal bifångade djur från alla tillgängliga källor ska summeras årligen. Trendanalys ska genomföras. Data ska inkludera strandade sälar där dödsorsaken bedöms vara bifångst. Analyser av dödlighet orsakad av bifångst ska göras per population och jämföras med målvärdet.

Detaljerad beskrivning

Bedömningen ska baseras på data för bifångst som rapporterats årligen under bedömningsperioden och jämförs med föregående bedömningsperioder. Datainsamlingen för denna indikator är identisk med indikatorn 1.1.C i HVMFS 2012:18, Bilaga 2, som används för att bedöma miljötillstånd.

Uppskattningen av antal bifångade knubbsälar som används i bedömningen kommer från olika tillgängliga datakällor som årligen sammanställs och kvalitetsbedöms. Det innefattar exempelvis: (1) data rapporterat beroende på tillgänglighet från fiskefartyg genom observatörer ombord eller kameraövervakning, alternativt av fiskare eller (2) information från strandade djur (som rapporterats nationellt och till Helcom).

Strandade sälar tas om hand av Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) och bifångade djur hanteras av Naturhistoriska Riksmuseet (NRM). Dödsorsaken av strandade djur fastställs av SVA och utifrån denna bedöms om djurens dödsorsak kan ha varit bifångst. Från dessa data summeras antal bifångade sälar årligen nationellt och finns tillgängliga i Havs- och vattenmyndighetens databaser[2].

[1] Miljökvalitetsnorm C.5: Bifångst av marina däggdjur och sjöfåglar ska vara på en nivå som inte hotar populationens långsiktiga överlevnad.

[2] DiVA – Digitala vetenskapliga arkivet - Bibliotek - Havs- och vattenmyndigheten (havochvatten.se)

Havs och Vatten myndigheten

Målvärde

Kalmarsundspopulationen: Nedåtgående trend i bifångsten så att den senast år 2036 är noll (0) individer per år.

Bakgrund och princip för målvärdet

Målvärdet för indikator C.5.2 relaterar till relevant tröskelvärde för god miljöstatus (HVMFS 2012:18, bilaga 2). Tröskelvärden som kopplar till bifångst är artspecifika genom att de baseras på art- och populationsspecifika parametrar. Tröskelvärdena utgör övre gränser för mänskligt orsakad dödlighet av marina däggdjur, vars överskridande kommer att leda till en oacceptabelt hög risk för att god miljöstatus inte nås. Detta i enlighet med formuleringen i kommissionsbeslutet (EU) 2017/848 som innebär att dödligheten per art till följd av oavsiktliga bifångster ligger under nivåer som hotar arten, så att artens långsiktiga livskraft är säkerställd.

Tröskelvärden i bilaga 2 HVMFS 2012:18 för knubbsäl i Kalmarsund baseras på att nuvarande populationsstorlek är långt under miniminivån som anses vara nödvändig för långsiktig överlevnad av populationen (LRL, Limit Reference Level). Därmed är i nuläget det långsiktiga målet att ingen individ ska dödas genom bifångst med avseende av denna indikator. För att kunna möjliggöra en gradvis anpassning över tid av fiskemetoder och genomföra andra nödvändiga åtgärder definieras målvärde för denna indikator som minskade trend som går mot att 0 individer bifångas årligen senast 2036 (två förvaltningscykler bedöms behövas för att implementera och utvärdera lämpliga åtgärder). Målvärdet kan om nödvändigt uppdateras i kommande förvaltningscykler.

Bedömningsområde

V Gotlandshavet enligt *bilaga 1* Karta 2 i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter HVMFS 2012:18.

Bedömning 2025

Bedömning av indikatorn har gjorts med hjälp av expertbedömning. Resultatet presenteras i rapporten "Bedömning av miljökvalitetsnormer enligt 19 § havsmiljöförordningen – Bedömning år 2025" Havs- och vattenmyndighetens rapport 2026:16 (https://www.havochvatten.se/bedomning-mkn-2025).

Havs och Vatten myndigheten

Referenser

Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2012:18) om vad som kännetecknar god miljöstatus samt miljökvalitetsnormer med indikatorer för Nordsjön och Östersjön.

HaV (2024) *Faktablad för att bedöma god miljöstatus enligt havsmiljöförordningen 1.1C Dödlighet av knubbsäl orsakad av mänsklig akvitet* https://www.havochvatten.se/planering-forvaltning-och-samverkan/havsmiljoforvaltning/bedomningen-av-havsmiljons-tillstand/faktablad-for-indikatorer/god-miljostatus/1.1c-dodlighet-av-knubbsal-orsakad-av-mansklig-aktivitet.html

Helcom (2023). Number of drowned mammals and waterbirds in fishing gear. HELCOM core indicator report. Bycatch - HELCOM indicators

Kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 404/2011 av den 8 april 2011 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 1224/2009 om införande av ett kontrollsystem i gemenskapen för att säkerställa att bestämmelserna i den gemensamma fiskeripolitiken efterlevs.

Vanhatalo, J., Vetemaa, M., Herrero, A., Aho, T., & Tiilikainen, R. (2014) By-catch of Grey Seals (*Halichoerus grypus*) in Baltic fisheries - a Bayesian analysis of interview survey. PLoS ONE 9(11): e113836.